

УДК 725.82

© Р. З. Стоцько, к. арх., доцент, Національний університет
«Львівська політехніка», Львів, Україна

**ОСОБЛИВОСТІ ДИЗАЙНУ АРХІТЕКТУРНОГО КОМПЛЕКСУ
БУДІВЕЛЬ ЛЬВІВСЬКОЇ ДУХОВНОЇ СЕМІНАРІЇ
УКРАЇНСЬКОЇ ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ**

У статті проаналізовано вплив традицій та сучасності на архітектуру комплексу будівель Львівської Духовної Семінарії УГКЦ на вул. Хуторівка та виокремлено головні фактори формування архітектурно-просторової організації та стилістично-художнього образу новітнього духовного навчального закладу Української Греко-Католицької Церкв в Галичині.

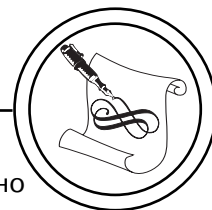
Ключові слова: духовна освіта; храм; сакральна архітектура; семінарія; вищі навчальні заклади; університет.

Постановка проблеми

При проектуванні сакральних будівель і споруд загалом та духовних навчальних закладів зокрема, архітектори наштовхуються на проблему гармонійного поєднання традиційних та модернових підходів в плануванні просторів та стилістичному оформленні фасадів. Архітектура діючих духовних навчальних закладів Православної та Греко-Католицької церков базується в основному на традиційних типах церковних освітніх закладів. Проте, стрімкий розвиток духовного життя суспільства та широке залучення молоді до цього процесу ставить нові виклики в творенні сучасної сакральної архітектури закладів духовної освіти в Україні. Принципи формування архітектури духовних освітніх закладів в Україні — тема нова, недостатньо висвітлена

і потребує додаткових ґрунтовних досліджень.

Комплекс Духовної Семінарії на вул. Хуторівка у місті Львові є одним з найновіших духовних навчальних закладів семінарийно-університетського типу, спорудженим в Україні. Нові будівлі семінарії стали справжнім експериментальним майданчиком як для архітекторів, будівельників, так і для духівників, викладацького складу та студентства. Оригінальні проектні рішення, сучасна система освіти Львівської Духовної Семінарії заслуговують всестороннього вивчення і висвітлення. Такі дослідження беззаперечно стануть корисним орієнтиром для нових пошуків в галузі сакральної архітектури духовних навчальних закладів. Наукова новизна полягає в ґрунтовному висвітленні симбіозу традиційності та

модерну в архітектурі будівель одного з найновіших духовно-освітніх закладів в Україні — Духовної Семінарії св. Духа на вул. Хуторівка у м. Львові.

Аналіз попередніх досліджень

Питання сучасної сакральної архітектури та архітектури освітніх закладів висвітлені в наукових працях Черкеса Б., Лінди С., Проскурякова В., Куцевича В., Шулдан Л., Стоцька Р., Гнідця Р. та ін. Тема даної статті досліджувалась із урахуванням результатів досліджень загальнотеоретичних проблем розвитку сакральної архітектури та містобудування, відображених в наукових працях вчених-архітекторів: Дерев'яно І. С., Бобоша Г. Є., Кіби М. П., Тараса В., Диби Ю. Р., Горбика О. О., Грицака Л. С., Яціва М. Б., а також Р. Галишича, Р. Жука, Ю. Криворучка, Б. Куцевича.

Мета роботи

Метою дослідження є аналіз досвіду проектування та спорудження будівель комплексу Львівської Духовної Семінарії св. Духа у м. Львові, виокремлення основних факторів, які найбільше вплинули на формування архітектури даного навчального закладу, визначення сучасних вимог щодо формування об'ємно-планувальної структури та естетичного середовища засобами архітектурно-мистецької виразності.

Результати проведених досліджень

Архітектура духовних навчальних закладів УГКЦ в Україні

завжди була нерозривно пов'язана з архітектурою сакральних споруд — храмів та монастирів. Попри важливу освітню функцію, духовно-ідеологічний чинник для східних християнських церков залишається тим визначальним стрижнем, на якому формується вся концепція не просто архітектури освітньої, а насамперед, архітектури духовної [4].

Щоб краще зрозуміти суть питання, необхідно зробити невеликий екскурс в історію проектування та спорудження комплексу будівель Духовної Семінарії на вул. Хуторівка у м. Львові. Після виходу з підпілля одним з найголовніших завдань Української Греко-Католицької Церкви було забезпечити необхідну кількість священиків для служіння в греко-католицьких парафіях. У 1990 році перед архієпископом Володимиром Стернюком постало надзвичайно важливе завдання — відродження Духовної Семінарії для потреб УГКЦ. Старі приміщення довоєнної семінарії по вул. Коперніка були зайняті Львівським державним університетом. Семінарійний храм був зруйнований. Уцілілою залишилась лише дзвіниця, яка згодом була добудована і переобладнана в музей Русалки Дністрової. Таким чином, єдиним приміщенням, яке місцева (ще радянська) влада погодилась передати Церкві, став недіючий літній піонерський табір «Гренада» у смт. Рудно на південній околиці Львова. Отож, зважаючи на обставини, керівництво УГКЦ прийняло рішення створити в цьому мальовничому передмісті

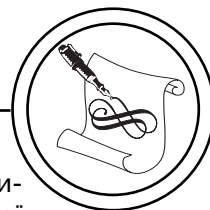
тимчасову Духовну семінарію. Звісно, літній табір ні функціонально, ні духовно, ні естетично не міг задовольнити потреб семінаристів, викладачів та духівників. Семінарія виявилася відокремленою від навчальних закладів, духовних та інтелектуальних осередків Львова. Найбільш важкою виявилася відірваність від Львівської Богословської Академії, котра була відновлена в 1994 році у приміщеннях старої гімназії по вул. Свенціцького, 35. Адже духовно-освітня діяльність семінарії була нерозривно пов'язана з навчальним процесом в богословській академії (сьогодні Український Католицький Університет). Витрачалось чимало коштів і часу задля взаємного переїзду викладачів і семінаристів між цими двома закладами. Крім усього, семінаристи мали обмежений доступ до бібліотек та інших інформаційних ресурсів. Відсутність контактів із студентами інших навчальних закладів, складність в організації практичних занять із людьми різних сфер життя спричиняла значні труднощі у становленні і вишколі майбутніх священиків. Проте, цілих шістнадцять років Духовна семінарія в смт. Рудно, долаючи труднощі і незручності, успішно виховувала молодих священиків для Української Греко-Католицької Церкви.

В 1999 році розпочалася праця над проектуванням та будівництвом нового комплексу Львівської Духовної Семінарії УГКЦ вже безпосередньо в межах міста. З самого початку було поставлене завдання створи-

ти цілий духовно-освітній комплекс, який би включав не лише будівлі семінарії, а і будівлю філософсько-богословського факультету Українського Католицького Університету, а також будівлі монастирів-студентатів (навчальні будівлі монахів) отців редemptористів, студитів та василіан. Міська влада виділила під це будівництво мальовничу ділянку з двома озерами площею близько 17 гектарів на вулиці Хуторівка в районі великого житлового масиву Сихів. Активні проектні роботи розпочалися у 2001 році групою львівських архітекторів, які входили в склад проектної фірми «Сенс-ПП» (Є. Дацишин, Ю. Горалевич, Р. Стоцько, О. Хамар, Ю. Верхола). У 2003 році розпочалося будівництво нового духовно-освітнього комплексу, а в 2005–2006 н.р. семінарія прийняла у свої стіни перших студентів. Посвячення новозбудованого комплексу Львівської Духовної Семінарії УГКЦ відбулося в серпні 2005 року за участі Патріарха Любомира Гузара та членів Синоду єпископів УГКЦ.

За реалізацію комплексу будівель Львівської Духовної Семінарії в 2008 році Указом Президента України авторський колектив був відзначений Державною премією України в галузі архітектури.

Зважаючи на багату історію і особливе суспільне значення Львівської Духовної Семінарії, а також вже накопичений певний досвід функціонування нових будівель, необхідно ґрунтовніше висвітлити основні засади наукових пошуків та практичного проектування даного

духовно-освітнього комплексу в контексті традиційних та модерних особливостей його архітектури.

При проектуванні даного духовно-освітнього комплексу архітекторами була вибрана схема закритого типу для споруд духовної семінарії та схема відкритого типу для будівлі окремо розташованого Філософсько-богословського факультету Українського Католицького Університету. Традиційно духовна семінарія за своєю архітектурно-планувальною організацією тяжіє до монастиря, а духовна академія або духовний університет більше нагадують світські вищі навчальні заклади. Цьому є кілька пояснень з позицій духовно-ідеологічних, історичних та функціональних. На теренах Західної України історично сформувалися два основні шляхи розвитку християнського сакрального будівництва: «консервативний» шлях розвитку сакрального будівництва східних християнських церков (УГКЦ, УПЦ КП, УПЦ МП, АПЦ); «модерністський» шлях розвитку сакрального будівництва західних християнських церков (Католицька Церква, Протестантська Церква) [4].

При проектуванні комплексу Львівської Духовної Семінарії з будівлею Філософсько-богословського факультету УКУ та будинками-студентатами монахів редемптористів, студитів та василіян архітекторам доводилось враховувати одразу обидва шляхи розвитку сакральної архітектури — «консервативний» східний та «модерніст-

ський» західний. Якщо університет — це винахід західної цивілізації і західних церков, то семінарія тяжіє більше до східної православної культури як у традиціях літургії, людських взаємовідносин, так і в архітектурних традиціях з візантійськими коренями [7]. Східна літургія УГКЦ є носієм традицій, тому проектування сакральних будівель, в яких ця літургія відбувається, вимагає від архітекторів особливої історичної уваги та обережності у пошуках модерних нетрадиційних архітектурно-планувальних рішень. Зважаючи, що одним з найважливіших принципів об'ємно-просторової організації культової будівлі, її елементів декору та дизайну інтер'єрів є симетрія, Львівську Духовну Семінарію запроектовано симетричним в плані комплексом будівель з храмом по центральній осі (рис. 1).

Створення єдиного духовно-освітнього комплексу на базі духовної семінарії передбачало можливість розташування будівель семінарії, університету та студентатів в межах однієї території. Проте, специфіка духовної і освітньої діяльності кожного освітнього підрозділу вимагала індивідуального підходу в облаштуванні території довкола кожного такого закладу. Разом з тим загальна територія є одним з найбільш вагомих об'єднуючих факторів, що формують архітектурне лице усього духовно-освітнього комплексу. Тому архітекторам було важливо визначити які з елементів облаштування території комплексу є індивідуальними для

Рис. 1. Комплекс будівель Львівської Духовної Семінарії

кожного закладу, а які є загальними. Беручи до уваги містобудівельний аспект, а саме місцезнаходження головної вулиці, було спроектовано генплан території таким чином, щоб духовні освітні заклади відкритого типу (богословський університет, пасторально-місійний центр та, частково, духовна семінарія) знаходилися ближче до головної вулиці, а заклади типу монастирів були більш віддалені та ізольовані.

У структурі новосформованого духовно-освітнього комплексу храм як з ідеологічної точки зору, так і в архітектурно-планувальному сенсі є головною і візуально домінуючою спорудою. Цей фактор є визначальним і в містобудівельному аспекті і в формуванні генплану духовно-освітнього комплексу. Традиційно в Україні храм як центр духовного та суспільного життя розташовувався на головних площах та вулицях міст. З іншого боку, при наявності храму довкола нього формувалися духовні, суспільні, комерційні осередки (театри, бібліотеки, заклади освіти, установи державного управління, ринки, тор-

гові центри тощо...) Проте, храм духовно-освітнього закладу не є повністю відкритим для парафіян. В багатьох університетах, семінаріях України храми та каплиці лише внутрішнього використання. Це стосується також освітніх монастирських будинків, де храм або каплиця завжди є недоступними для парафіян. Статус храму — внутрішній, парафіяльний або частково парафіяльний (періодично відкритий) — визначає духовне керівництво єпархії та адміністрація духовно-освітнього закладу. В зв'язку з такою обставиною, авторським колективом розглядалися два випадки розташування храму в межах духовно-освітнього комплексу і два випадки розташування самого комплексу відносно головних вулиць чи площ: Духовно-освітній комплекс з «відкритим» храмом (рис. 2); Духовно-освітній комплекс з внутрішнім («закритим») храмом (рис. 3).

Найбільш традиційне для духовного освітнього закладу є симетричне розташування споруд відносно осі, на якій стоїть храм. Це пов'язано як з

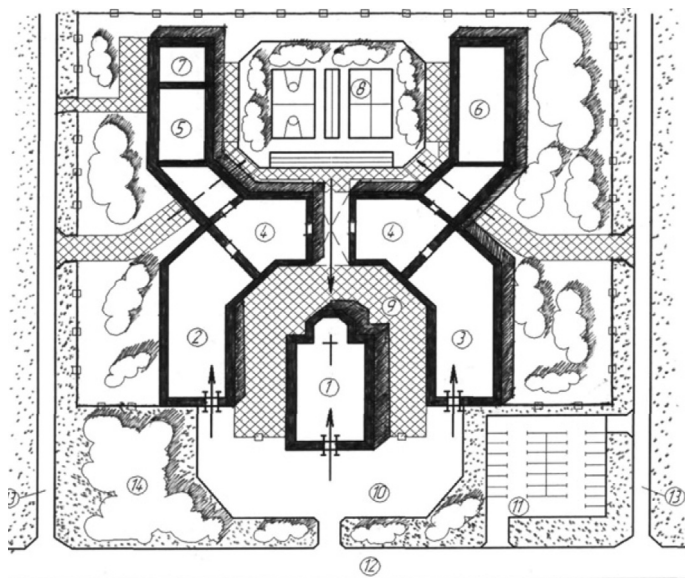
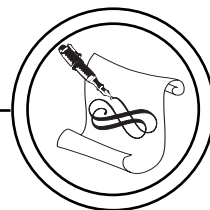

Рис. 2. Духовно-освітній комплекс з «відкритим» храмом

симетричним образом самого храму, так і з усвідомленням того, що духовний освітній заклад і є храмом вищої науки. Саме таке сприйняття сакральної споруди є найбільш характерним для усіх регіонів України. Проте, містобудівельна ситуація, форма ландшафту, різноманітне функціональне призначення споруд закладу ускладнюють, а інколи і унеможливають проектування головного фасаду з чітко визначеною лінією симетрії. Завдання особливо ускладнюється при проектуванні духовно-освітнього комплексу, в який входять споруди сакрального, освітнього, житлового, господарського та спортивно-рекреаційного призначення. При проектуванні духовно-освітнього комплексу проблему симетричності головного фасаду вирішили наступним чином: симетричними є лише храм та адміністративний кор-

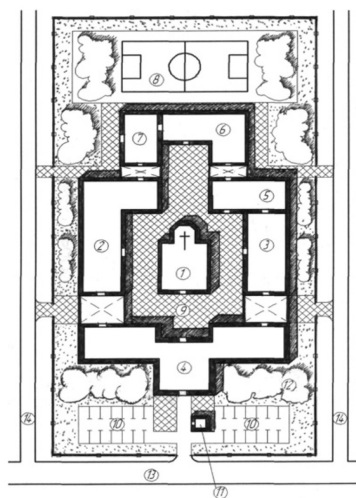

Рис. 3. Духовно-освітній комплекс з внутрішнім («закритим») храмом

пус. Решта споруд, які виходять на головний фасад комплексу візуально по масах урівноважені відносно центру — осі симетрії головної споруди — храму (рис. 1, 4).

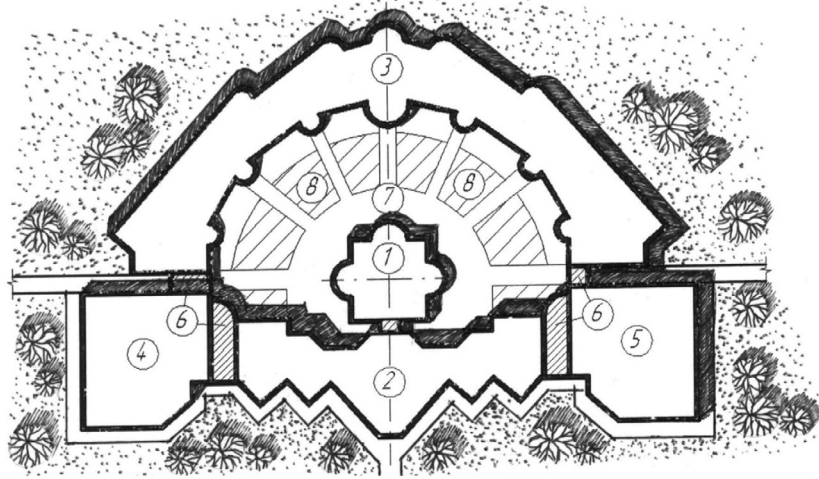

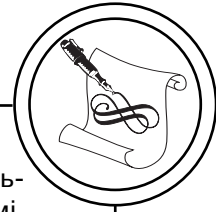
Рис. 4. Схема споруд комплексу Львівської Духовної Семінарії на вул. Хуторівка

Експлікація схеми споруд Львівської Духовної Семінарії: 1) Храм; 2) адміністративно-навчальний блок; 3) житловий блок; 4) блок їдальні; 5) спортивний блок; 6) криті переходи; 7) внутрішнє подвір'я; 8) трав'яний газон

Духовний освітній заклад семінарійно-університетського типу суміщає у собі дві основні функції — духовно-освітню та житлово-побутову. Особливість навчального процесу такого закладу полягає в найтіснішій інтеграції цих двох функцій. Духовно-освітньо-виховний процес активно триває не лише у храмі, аудиторіях, бібліотеках, а й у житлових корпусах семінаристів та монахів, адже духовна освіта — поняття позачасове і поза просторове. На відміну від світських навчальних закладів, де студентські гуртожитки можуть знаходитися на відстані кількох кілометрів від основних корпусів, житлові приміщення духовного освітнього закладу

семінарійно-університетського типу повинні безпосередньо межувати з храмом, каплицями, бібліотеками та навчальними аудиторіями. Проте, частина студентського контингенту є світськими особами. У випадку Центру Вищої Богословської освіти та формації УГКЦ у м. Львові таких осіб налічується близько 170 з загальної кількості 500. Світські особи, які навчаються в Центрі, проживають за межами духовно-освітнього комплексу. Їхнє знаходження в житлових блоках семінаристів та монахів є небажаним.

Тому доцільно відмежувати житлові блоки комплексу від основних навчальних просторів іншими спорудами або рекреаційними зонами (адміністративний корпус, блок їдальні, рекреаційно-спортивна зона, тощо). Монастирські освітні будинки необхідно додатково просторово відмежувати від споруд семінарії та університету. Адже

монахи ведуть найбільш ізольований спосіб духовного та побутового життя.

В результаті функціональна схема основних споруд духовного освітнього закладу семінарійно-університетського типу будується за принципом «ступеня суспільної інтегрованості». Найбільш суспільно інтегрованим є студенти богословського університету. Тому усі університетські споруди розташовуємо якнайближче до головної вулиці або площі. Споруди духовної семінарії та Пасторально-місійного центру відмежовуємо від міських вулиць рекреаційними зонами з активним озелененням. Найбільш ізольованими є монастирські освітні будинки, які знаходяться в глибині ділянки духовно-освітнього комплексу. Отже, зважаючи на різний рівень «суспільної інтегрованості» освітніх підрозділів, що входять в єдиний комплекс, проєктанти розташували кожен підрозділ в окремій споруді з передбаченням зручних комунікаційних шляхів між ними. Одночасно було забезпечено достатню ізольованість споруд, щоб не порушувати традиційний уклад духовного та побутового життя монахів, семінаристів та інших студентів-світських осіб.

Духовна семінарія в системі богословської освіти є основною і базисом для підготовки священничих кадрів. Її функціональна організація є найбільш складною, так як включає одночасно духовно-освітні та житлово-побутові функції в максимальному об'ємі. В Україні духовні семінарії найчастіше

провадять свою освітню діяльність в автономному режимі, повністю забезпечуючи духовно, інтелектуально та матеріально навчальний процес. Хоча семінарія в складі духовно-освітнього комплексу і делегує частину освітніх функцій богословському університету, можливість незалежної діяльності їй було передбачено. Для цього автори проєкту виокремили із усіх споруд та приміщень духовної семінарії окремі функціональні блоки споруд або приміщень: 1) храм; 2) адміністративно-навчальний блок; 3) житловий блок для студентів і настоятелів; 4) спортивний блок; 5) блок їдальні. Храм духовної семінарії, в якій навчається 180 студентів, було запроектовано на 200 місць. Головна нава має площу 200 м² (1 м² — на одне місце). Для Львівської Духовної Семінарії в складі комплексу Центру Вищої Богословської освіти та формації УГКЦ керівництвом семінарії було прийняте рішення спорудити храм закритого типу на території внутрішнього подвір'я із східною орієнтацією вівтарної частини (рис. 5).

Наступною спорудою за значимістю в духовній семінарії є навчальний корпус з адміністративними приміщеннями. Функціонально адміністративно-навчальний блок проєктанти поділили на 6 функціональних зон: навчальна зона; адміністративна зона; гостьова зона; зона позаурочної діяльності; зона медичної допомоги; господарська зона.

Слід зазначити, що конференц-зал та музей є складови-

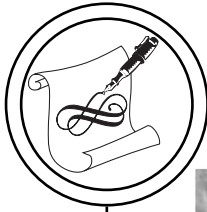

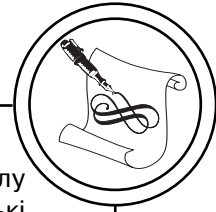
Рис. 5. Вид території внутрішнього подвір'я Храму Львівської Духовної Семінарії

ми одночасно чотирьох зон: навчальної, адміністративної, гостьової, та зони позаурочної діяльності. Тому блок конференц-зала-музей запроектували безпосередньо біля храму на осі головного входу в адміністративно-навчальний корпус. Довкола блоку конференц-зала-музей було сформовано навчальну та адміністративну зони на першому та другому поверхах. Гостьову зону запроектували безпосередньо поблизу вхідного вузла з виходом в центральний хол першого поверху. Приміщення позаурочної діяльності розташовуються залежно від їхнього функціонального призначення: гурткові театральні кімнати — поблизу конференц-зали, художньо-ремісничі майстерні — в цокольному поверсі, книжкова крамниця — в холі першого поверху і т.д. Зона медичної допомоги знаходиться на першому поверсі з незалежним виходом на подвір'я і з можливістю вільного під'їзду карети швидкої допомоги. Медичні кабінети межують також із спортивним блоком духовної семінарії. Госпо-

дарська зона запроектована в цокольному поверсі в місці можливого влаштування гаражів.

Освітній та виховний процес в духовній семінарії передбачає проживання студентів та настоятелів-духівників безпосередньо на території закладу. Таке житло архітектори запроектували згідно типу монастирського поселення. Житловий блок духовної семінарії відповідає ряду вимог духовно-освітнього та житлово-побутового характеру. Серед найголовніших чинників, які вплинули на архітектурно-планувальну організацію семінарійного житла є наступні: просторово-візуальний контакт з семінарійним храмом; наявність внутрішньої каплиці; облаштування житлових кімнат для настоятелів-духівників; найкоротші комунікаційні шляхи до бібліотеки, спортзали, їдальні; наявність побутових приміщень.

Каплиця житлового комплексу запроектована рівновіддаленою від найдаліших житлових кімнат і розташована на осі храму поруч з великим холлом — рекреаційною зоною. Помешкання

настоятелів-духівників є на кожному поверсі з виходом у загальний коридор (хол). Поряд з житлом семінаристів та настоятелів облаштовано помешкання ректора. Квартира ректора складається з холу-гардеробу, вітальні, робочого кабінету-бібліотеки, спальні, кухні-ніші, санвузла. Виходячи із специфіки духовно-навчального процесу житлові секції для семінаристів запроектовано трьох типів: 1) житлова секція на три особи; 2) житлова секція на дві особи; 3) житлова секція на одну особу. Секція на три особи призначена для проживання семінаристів першого та другого років навчання. Секція на дві особи — для семінаристів третього та четвертого років навчання. В одноособових секціях проживають студенти шостого року навчання та працюючі над дипломною роботою. Площі житлових секцій прийнято з розрахунку 7 м² на одного семінариса (житлова площа) та 3–4 м² допоміжна (коридор, гардероб, санвузол). При проектуванні секцій на три особи санвузол розділили на туалет (унітаз, вмивальник) та душову (душова кабіна). У секціях на 1–2 особи облаштовано суміщений санвузол (унітаз, вмивальник, душова кабіна).

В усіх духовних семінаріях як в Україні, так і за кордоном передбачено харчування семінаристів, настоятелів, викладачів та обслуговуючого персоналу. Семінарійні їдальні поділяються на два типи: їдальня повного циклу приготування їжі. Їдальня, що працює на півфабрикатах. Усі українські духовні семінарії

мають їдальні повного циклу приготування їжі. Європейські духовні семінарії (в Пряшеві, Варшава) здебільшого задовольняються їдальнями та кафетеріями, що працюють на півфабрикатах. Беручи до уваги усі фактори, які впливають на вибір типу їдальні (кафе), для духовної семінарії на вул. Хуторівка у Львові запроектували їдальню з повним циклом приготування їжі, а також передбачили в проекті невелике кафе на 24–28 місць, що працює на півфабрикатах. На розташування блоку їдальня-кухня в межах духовної семінарії вплинув ряд факторів: блок їдальні (кухні) повинен бути рівновіддаленим від адміністративно-навчального та житлового корпусів; блок їдальні доцільно розташувати на периферії комплексу із сторони господарського корпусу; технологічні приміщення (кухня) не повинні формувати головні фасади комплексу; повинні бути забезпечені зручні під'їзди шляхи до технологічних приміщень; при проектуванні блоку їдальня-кухня повинні бути дотримані усі санепідеміологічні норми, передбачені українськими нормативними документами.

Специфіка навчального процесу та духовного життя в семінарії обумовлює ряд особливостей, які були враховані при проектуванні блоку їдальні. Проектанти розділили зони приймання їжі на наступні: зала харчування семінаристів, зала харчування викладацького складу та адміністрації, зала харчування обслуговуючого персоналу. При проектуванні головної зали

для харчування семінаристів було враховано наступні функціональні особливості: весь простір зали повинен бути максимально візуально контактним (унікати застосування колон, опор, простінків і т. д.); повинна бути забезпечена задовільна акустика шляхом необхідних розрахунків конструкцій стелі, стін, віконних отворів і т. д.

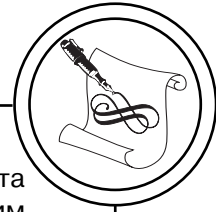
При проектуванні виробничих приміщень кухні було враховано, що їхня площа у два рази перевищує площу головної зали харчування семінаристів. До складу виробничих приміщень кухні з повним циклом приготування їжі увійшли наступні приміщення: цех холодних виробів, цех гарячих виробів, цех мучних виробів, доготувальний цех, цех обробки зеленини, хліборізне приміщення, мийка посуду їдальні, мийка кухонного посуду, комора харчових відходів, склад тари, завантажувальна, кабінет завідувача, гардеробна з душем, санвузли, кімната персоналу, комора сухих продуктів, комора чистої білизни, комора брудної білизни.

Кафетерій на 26–28 осіб проєктанти облаштували в адміністративно-навчальному корпусі на першому поверсі біля головного входу поряд з кімнатами зустрічей семінаристів з батьками. Кафетерій обслуговує невелика доготивня з мийкою.

Навчальний процес духовної семінарії включає активне заняття фізкультурою та спортом. Тому при проектуванні семінарійного комплексу архітектори передбачили ряд споруд та

майданчиків спортивного призначення, об'єднавши такі споруди, приміщення та майданчики в єдиний спортивний блок. Спортивні приміщення з'єднані з житловим блоком і адміністративно-навчальним корпусом критими переходами. Крім цього було забезпечено швидкий та безперешкодний прохід до медпункту та ізолятора. При проектуванні закритих спортивних приміщень (спортивного блоку) проєктанти дотримувалися наступного переліку приміщень та співвідношень площ до кількості семінаристів: спортзала — 250 м²/100 осіб (але не менше 400 м²); роздягальня — 25 м²/100 осіб (передбачено дві розділені рівновеликі роздягальні); санвузол з душовими — 20 м²/100 осіб (передбачено два санвузли з душовими при роздягальнях); кабінет інструктора — 10 м²/100 осіб; кімната тренерів — 20 м²/100 осіб; склад знаряддя спортзали — 25 м²/100 осіб; галерея з місцями для глядачів — 35 м²/100 осіб; комора інвентарю для прибирання — 5 м²/100 осіб; венткамера — 15 м²/100 осіб.

В усі часи архітектура духовних освітніх закладів в Україні була нерозривно пов'язана з архітектурою сакральних споруд-церков і монастирів [1, 2]. Для східних християнських церков такий зв'язок носить в першу чергу духовно-ідеологічний характер. Тому храм завжди є головною спорудою духовно-освітнього закладу, яка задає архітектурний образ та стиль усьому комплексу, включаючи інші освітні, житлові та госпо-

дарські споруди. З другого боку, освітня функція — це потужний образотворчий чинник будь-якого богословського освітнього закладу. Вагомий вклад в загальний образ вносять і житлові корпуси, які в об'ємно-просторовому аспекті є найбільшими спорудами духовно-освітнього комплексу.

Для створення цілісного та гармонійного архітектурного образу сучасного центру вищої богословської освіти визначаємо основні фактори, які впливають на вибір засобів архітектурно-мистецької та духовно-естетичної виразності: а) духовно-ідеологічний та канонічний; б) функціональний; в) національно-історичний; г) природньо-кліматичний; д) економічний; е) ресурсно-технологічний.

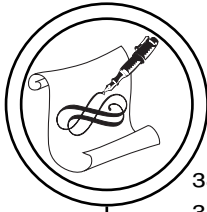
Духовно-ідеологічний та канонічний фактори визначають сакральний характер засобів архітектурно-мистецької виразності [4]. До таких засобів слід віднести наступні: планувальне рішення (канонічне планування храму, каплиці, їхнє розташування та орієнтація), об'ємно-просторові рішення (використання купольного або шатрового завершення храму, каплиць та деяких інших сакральних просторів), використання сакральної символіки, спорядження екстер'єрів з використанням розписів на тему біблійних сюжетів.

Функціональний фактор визначає такі архітектурні засоби, які допомагають безпомилково ідентифікувати комплекс споруд як духовно-навчальний та житлово-господарський. До таких засобів належать: компо-

зиція фасадів навчальних та житлових корпусів з відповідним ритмом, розміром та розташуванням вікон, вітражів і балконів, формування внутрішніх дворів та створення монастирського середовища планувальними засобами та малими архітектурними формами сакрального та освітнього характеру.

Національно-історичний фактор у виборі архітектором засобів духовно-естетичної виразності відіграє особливу роль. Заклади богословської освіти в Україні завжди опиралися на духовну, національну та історичну підоснову. Канони, традиції та історична спадковість особливо ціняться серед духовенства та парафіян східних християнських церков. При проектуванні закладів духовної освіти не можна ігнорувати цього факту. Найбільш оптимальними засобами є стилізація сучасних форм і об'ємів в дусі традиційної візантійської сакральної архітектури в поєднанні з елементами національної архітектури того чи іншого регіону України. Таке поєднання повинно бути максимально обережним та толерантним, щоб не порушити цілісності образу і не внести дисонанс між традиційно-історичним, національним та сучасним.

Елементами традиційної сакральної архітектури в даному випадку є: а) тридільність церкви східного обряду; б) симетричність планів та фасадів відносно поздовжньої осі; в) плани церков у вигляді хреста — рівнораменного грецького або видовженого латинського; г) орієнтація храмової будівлі відносно сторін світу (вісь схід-

захід); д) купольне або шатрове завершення основних об'ємів храму; е) пірамідальний силует храмової будівлі.

До елементів національної сакральної архітектури відносимо наступні: а) велика площа та складна просторова структура дахів та храмів Прикарпаття та Карпат; б) пірамідні ступінчасті завершення дерев'яних храмів (Бойківщина, Лемківщина, Гуцульщина); в) завершення віконних та дверних отворів характерного «українською» аркою (західні регіони); г) позолота куполів (центральні та східні регіони); д) домінування білого та блакитного кольорів в опорядженні стін храмів в центрі та на сході України; е) розписи стін з використанням національного орнаменту.

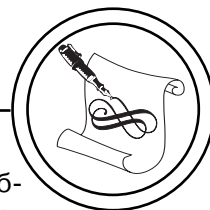
Вибір засобів архітектурно-мистецької та духовно-естетичної виразності залежить і від природньо-кліматичного середовища. Так при проектуванні духовно-освітніх споруд в Західній Україні доцільно використовувати планувально-просторові структури з розвиненими складними дахами та невеликою площею зовнішніх стін. Це зумовлено великою кількістю опадів в даному регіоні. В цей же час, через малу кількість сонячних днів в році, віконні отвори доцільно проектувати достатньо великими. Інша кліматична ситуація на сході та півдні України зумовлює інші засоби архітектурної виразності — велика площа світлих стін, не стрімкі, похилі або плоскі дахи, мінімальна площа вікон, тінеутворюючі конструкції тощо... Таким чином, природньо-кліма-

тичний фактор вносить значні перспективи в архітектурні образи духовних освітніх закладів різних регіонів України.

Від економічного та ресурсно-технологічного факторів залежить вибір тих архітектурно-будівельних засобів, які формують сучасний образ споруди. Це широке застосування високо-технологічних конструкцій з металу, скла, легких бетонів та полімерів, які допомагають архітектору ефектно стилізувати традиційної форми сакральної архітектури та надавати споруді модернового вигляду.

Висновки

В результаті всебічного вивчення та аналізу чинників, що впливають на формування структури духовно-освітніх, житлово-побутових та господарських підрозділів єдиного духовно-освітнього комплексу, а також враховуючи містобудівельний аспект в проектуванні генплану ділянки, функціональну організацію та склад функціональних елементів, розрахунки щодо оптимальної вмістимості та економічної доцільності, групою львівських архітекторів запроєктовано греко-католицький духовно-освітній заклад семінарийно-університетського типу у Львові на вул. Хуторівка — Центр вищої богословської освіти УГКЦ. Архітектурно-планувальна організація центру вищої богословської освіти УГКЦ включає будівлі та споруди духовної семінарії, богословського університету, монастирів-студентатів, пасторально-місійного центру, а також господарського блоку.

Особливості архітектури об'єднаного Центру вищої богословської освіти Української Греко-Католицької Церкви у Львові є наступні: а) семінарійний храм закомпоновано на умовній осі симетрії як споруд семінарії так і усього духовно-освітнього комплексу; б) житлові блоки семінарії розташовані по периметру внутрішнього двору, формуючи монастирське середовище; в) корпус богословського університету запроектовано ближче до головної вулиці, так як в університеті навчаються крім семінаристів та монахів і світські особи; г) монастирські будинки-студентати розташовані в глибині забудови духовно-освітнього комплексу, як можна далі від головних вулиць; д) пасторально-місійний центр запроектований на території комплексу

з урахуванням можливості облаштування навколо рекреаційних зелених зон та дитячого майданчику; е) при розташуванні господарського блоку враховано наявність інженерних і теплових мереж, транспортних комунікацій та утилітарний характер споруди; є) при проектуванні Центру вищої богословської освіти застосовано такі засоби архітектурно-мистецької та духовно-естетичної виразності, при виборі яких враховувалися наступні фактори: духовно-ідеологічний та канонічний, функціональний, національно-історичний, природньо-кліматичний, економічний та ресурсно-технологічний. Застосовано сучасну стилізацію традиційної української сакральної архітектури, враховуючи пріоритети того чи іншого регіону.

Список використаної літератури

1. Вояновський Н. Відновлення Духовної семінарії у Львові : 1920–1926 / Н. Вояновський. — Рим, 1971. — С. 291–308.
2. Головач І. Ідентичність і місія Українського Католицького Університету / І. Головач, М. Мариневич, А. Ясіновський // Збірник доповідей УКУ. — Львів, 2012. — С. 33–39.
3. Промова о. д-ра Богдана Праха на відкритті навчального корпусу УКУ на вул. Стрийській, 29 // Збірник доповідей, промов і дискусій УКУ. — Львів, 2013. — С. 27–30.
4. Проскураков В. І. Архітектурно-планувальна організація комплексу будівель Львівської Духовної Семінарії 1783–1945рр. / В. І. Проскураков, Р. З. Стоцько // Збірник наукових праць. — Харків : ХДАДМ. — 2004. — Випуск № 1–2. — С. 157–160.
5. Шулдан Л. О. Фактори, що впливають на ефективність споживання енергії будівлею / Л. О. Шулдан // Матеріали навчального семінару для керівників органів місцевої влади. — Львів . Спілка громад «Енергоощадні міста», 2003. — С. 52–56.
6. Відкриття нового освітнього центру УКУ // Збірник доповідей, промов і дискусій УКУ. — Львів, 2013. — С. 35–40.
7. Галишич Р. Українська церковна архітектура і монументально-декоративне мистецтво зарубіжжя / Р. Галишич. — Львів, 2002. — С. 152–196.

References

1. Voianovskyi N. Vidnovlennia Dukhovnoi seminarii u Lvovi : 1920–1926 / N. Voianovskyi. — Rym, 1971. — S. 291–308.
2. Holovach I. Identychnist i misiia Ukrainskoho Katolytskoho Universytetu / I. Holovach, M. Marynovych, A. Yasinovskyi // Zbirnyk dopovidei UKU. — Lviv, 2012. — S. 33–39.
3. Promova o. d-ra Bohdana Prakha na vidkrytti navchalnoho korpusu UKU na vul. Stryiskii, 29 // Zbirnyk dopovidei, promov i dyskusii UKU. — Lviv, 2013. — S. 27–30.
4. Proskuriakov V. I. Arkhitekturno-planuvalna orhanizatsiia kompleksu budyvel Lvivskoi Dukhovnoi Seminarii 1783–1945rr. / V. I. Proskuriakov, R. Z. Stotsko // Zbirnyk naukovykh prats. — Kharkiv : KhDADM. — 2004. — Vypusk № 1–2. — S. 157–160.
5. Shuldan L. O. Faktory, shcho vplyvaiut na efektyvnist spozhyvannia enerhii budivleiu / L. O. Shuldan // Materialy navchalnoho seminaru dlia kerivnykiv orhaniv mistsevoi vlady. — Lviv . Spilka hromad «Enerhooshchadni mista», 2003. — S. 52–56.
6. Vidkryttia novoho osvithnoho tsentru UKU // Zbirnyk dopovidei, promov i dyskusii UKU. — Lviv, 2013. — S. 35–40.
7. Halyshech R. Ukrainska tserkovna arkhitektura i monumentalno-dekoryativne mystetstvo zarubizhzhia / R. Halyshech. — Lviv, 2002. — S. 152–196.

В статье проанализированы особенности архитектуры зданий комплекса Львовской духовной семинарии и выделены главные факторы, которые больше всего влияют на формирование архитектурно-пространственной организации и стилистического образа христианского духовного образовательного заведения семинарийно-университетского типа.

Ключевые слова: духовное образование; храм; сакральная архитектура; семинария; высшие учебные заведения; университет.

The paper analyzes the features of the architecture of the complex of buildings of the Lviv Theological Seminary and highlighted the main factors that most influence the formation of architectural and spatial organization and stylistic image of Christian spiritual educational institution seminariyno-university type.

Keywords: religious education; church; sacred architecture; seminars; universities; university.

Рецензент — Т. Ю. Киричок, д.т.н.,
доцент, НТУУ «КПІ»

Надійшла до редакції 17.09.15